

П. Костенко.

### ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ГОРОЖАНСЬКОЇ ВІЙНИ І ЗАХОДИ ДО ЇЇ ВІДРОДЖЕННЯ.

(Розповідь написана для "Українських Робітничих Вістей".)

(Продовження.)

Сі підприємства поділялися так: 4 заводи для промишляної вонни, 47 суковинних і вольчочних фабрик, 28 ткацьких майстерень, 9 ваткових фабрик та шукотних вонни, 13 панчошно-трикотажних фабрик, 13 шитво-сукальних фабрик, 10 підприємств переробляючих коноплю та джут, 1 текстильно-технічна фабрика, 1 красильня. — всього 126 підприємств. У всіх цих підприємствах рахувалося в 1920 році 6.563 робітників.

12 жовтня 1920 року було отворено "Главік" текстильної промисловості України, так званій "Укртекстіль". Шість найбільших підприємств було підпорядковано безпосередньо сему "Главікові". Налагодити працю вдалося тільки в харківських підприємствах. На перешкоді стояв брак сировини (коноплі, вонни) і палива. Сировину збирали: управління підприємствами, кооперація, і, оскільки місцеві органи комісаріату продовольчих справ. Вдалося зібрати конопель всього 106.805 пудів за цілий рік (власне за 9 місяців); крім того було вже в підприємствах 101.528 пудів (з них 85.798 пудів конопель було одержано з Східної Росії). Справа з вонною стояла ще гірше; зібрано її в Україні і на північній Кавказі; зібрано дуже мало, так що вкупі зі старими запасами в губерніальних текстильних управліннях в кінці року на Україні було в підрахунок всього біля 100 тисяч пудів вонни.

З Росії було одержано для українських ткацьких фабрик в 1920 році — 6.425 пудів готової прядки, а з західних місцевостей, авіальних від Польщі — 35 пудів англійських фарб і 981 аршин кардинальних бича.

Зі всієї кількості (126) підприємств на 1 січня 1921 року працювало лише 68 підприємств (в них 6.477 робітників); при чім се були вже досить великі, об'єднані підприємства (так 20 ткацьких майстерень було об'єднано в одне підприємство, так само 8 панчошних було сконцентровано в одне підприємство і т. д.). Підприємства були в різних станах — 39 підприємств було націоналізовано, 29 вийнято на підрахунок, 58 було сконцентровано і закрито.

Продуктивність працівників

сих підприємств є весь час дуже низька; в 1920 році вона ледя вийшла 10—25% до вонної, нормальної продуктивності. Причина цього — зношеність машин, недостача палива, сировини, прядки, карт, неможливість одержати за кордоном голки.

В перше півріччя 1921 року малозначно провадити продукцію на 77 найсправильніших фабриках. Однак катастрофічний упадок продукції вугля в Донецькому басейні не дає можливості здійснити цього наміру; було пущено в роботу всього кілька підприємств, що мали своє місце паливо. Продовольча скрута зменшила продуктивність праці і цих підприємств. Нарешті перед текстильною промисловістю повстала нова небезпека. Кваліфіковані робітники на сукальних, ткацьких і панчошно-трикотажних фабриках були не місцеві, а прихдожи з Польщі, Литви і Латвії. Як тільки було закінчено мир з сими державами, робітники масами почали лишати фабрики й мандрувати до дому. Се примусило принизити працю на кількох підприємствах.

Та не вважаючи на все се працівниками текстильними підприємствами було вироблено за перше півріччя 1921 року: сукна — 183.195 арш; панчох — 9.700 дюжин, панчох великих — 6.054 дюжин, трикотажних виробів — 17.882 штук, ниток 9.657 дюжин, мішків — 31.577 штук; канатів — 6.476 пудів, пасів — 240.543 аршин. Отже за перше півріччя було вироблено сукна, пасів, панчох, ниток і трикотажних виробів більше ніж в 1920 році; натомість продукція мішків зменшилася на 36,6%, канатів на 21%, пасів на 4,3% — в порівнянн з продукцією 1920 року.

В другому півріччі 1921 року текстильною промисловістю було підпорядковано вимогам нової економічної політики. Замість 77 підприємств, включених раніш в програму продукції, було відібрано тільки 26 самих життєдатних підприємств; інші пущено в аренду (приватним підприємцям і артелям). Система натурально-го примірування (введена замість грошевої плати, що нічого не давала робітникам) подекуди значно підняла продуктивність праці. Деякі з державних фабрик піднесли

свою продуктивність до 50 і більше відсотків довоєнної продукції. Як підносила продукція видно з такого прикладу: на першій державній сукальній фабриці було вироблено в червні 1921 року — 4.408 арш. сукна, в липні — 5890 арш., у вересні — 11.481 аршинів.

В жовтні, листопаді і грудні 1921 року ті підприємства текстильної промисловості, які були об'єднані в трест, виявили значне оживлене в своїй продукції.

З кінця 1921 року всі текстильні підприємства Укртекстілі переводити на господарський розрахунок та концентрують ся. Коли-б не голод, текстильна промисловість безумовно зробила б дуже помітні успіхи в біжучім році; голод же нищить всі сподіванки.

Поруч з текстильною промисловістю стоїть *кравецька промисловість* України. На першому січня 1921 року вона на рахуноквала 44 підприємств, в них — 5.393 машини і 12 робітників (? — Редакція "У. Р. В."). Се переважно дрібні кустарні підприємства, через се їх не було націоналізовано. В кінці серпня 1921 року управління кравецькою промисловістю було об'єднано з Укртекстілем в новий "Главік" — Українське Управління текстильною і кравецькою промисловістю. Кравецькі майстерні працюють весь час більш менш нормально (шють головним чином оджі для війська).

Світова війна а потім горожанська війна на Україні зовсім підірвали українську шкільну промисловість. В 1920 році органами управління шкільною промисловістю було зареєстровано до 2.568 заводів, з них більших (що могли би виробляти більше 5.000 шквір в місяць) — 5 заводів, середніх (що могли виробляти в місяць не менше 1.500 шквір) — 15 заводів, малих (що могли би виробляти не менше 500 шквір в місяць) — 110 заводів; решта — були дрібницькі заводи.

(Дальше буде.)

### Три політичні убиства в Болгарії.

В Болгарії убито префекта поліції Пано Чуклева трома революверними вистрілами, коли виходив зі свого дому. Того самого дня застрілено інспектора тюрми Івана Іванова в хвилині, коли виходив з тюрми. День перед тим достав значний соціаліст Герганов поштовою посилку, яка при розпакуванні експлуатувала і розірвала його на куски.

### ДОНОЩИК В РАСТІ.

Кілька тижнів тому назад ми писали в "Українських Робітничих Вістях", як то славновісний пресвітеріанський причер Паоло Крат росписав ся був в "Канадійській Ранку", що більшевизм серед української еміграції в Канаді і Злучених Державах цілковито упав і що на його місце повстає одноцій український національний фронт. Ми вказали були всі тодішні брехні Крата і те, що ми тоді написали, не посмів заперечити ні Крат ні "Канад. Ранок".

Та ось не минуло багато часу і Крат співає зовсім що іншого. Але се вже він говорить не в "Кан. Ранку" для української читача, але в англійській буржуазній газеті "Глоб" (виходить в Торонто) для англійської буржуазної публіки. Коли в "Кан. Ранку" Крат "доказував" на чім світ стоїть, що більшевизм серед українців в Канаді і Америці упав, то в "Глобі" він заявляє зовсім протинне, а імено, що більшевизм майже здобув контроль над пів мільоном українців в Канаді. Як погодити такі суперечні заяви Христового послідовника, сего звичайний смертельник ніяк не може зрозуміти.

Та заява Крата в торонській газеті "Глоб", яку ми перекладаємо понизше, не лише тим цікава, що вона говорить зовсім що інше, як писав Крат не так давно тому назад в "Кан. Ранку", але важлиша вона се тим, що денунціює український робітничий рух в Канаді перед властями. Крат виразно говорить в однім місці своєї заяви (мова йде про Українців):

"Більшевицькі групи були поорганізовані для надходячої революції таки тут в Канаді. Поліція ніколи не вспіла викрити тої організації. Організація була заснована в тій цілі, щоб мати орунну силу для розпорядимости червоних, коли вони пічнуть революцію".

Повисші слова се нічо інше, лише явний зазив до поліції, щоб вона порозбивала українські робітничі організації і поарештувала їх передових робітників, бо вони підготовляють в Канаді революцію при допомозі орунної сили.

Аж на такі явні доноси пурств ся в своїй безсильній злобі "отець духовний" Паоло Крат.

Не згадуємо вже тут про інші брехні Крата, як приміром те, що в укр. робітничих діточих школах вчать дітей не слухати родичів і тим подібні нісенітничі. Кождий скаже, що се все чорна брехня.

### УКРАЇНСЬКИМ РОБІТНИКАМ В КАНАДІ ТРЕБА ЗАПАМ'ЯТИТИ ОДНО.

Ті, що розпінають ся на слова за "ненуку Україну", потрапляють в той самий час доносити до поліції і пакувати до тюрми зовсім невинних людей. Крат найліпший примір сему. В "Кан. Ранку" він кричить про один український національний фронт, про любов до України, а в "Глобі" показує поліції пальцем на укр. робітників, що вони підготовляють в Канаді революцію. А в одній і другій газеті говорить про велику любов до Бога. Як се все складає ся: ненюка Україна, один національний фронт, евангельська любов, Бог... і поліція. Як всьому тому разом пасує.

Виступи Крата і інших українських чорносотенців свідчать, що українські робітники в Канаді роблять добру роботу і се дуже коле чорну сотню. У тому, що ся чорна сотня учує ся безсильною супроти українських робітників, вона хапаєть ся за денунціяції.

Понизше перекладаємо в цілому і дослівно розмову Крата з репортером торонської буржуазної газети "Глоб", так як вона була поміщена в тій газеті.

### УКРАЇНСЬКІ ДІТІ ОХОПЛЕНІ ЧЕРВОНОЮ НАУКОЮ НА НЕБЕЗПЕКУ КАНАДІ.

Ревверенд Паоло Крат говорить, що молоді генерації шкільно при допомозі добре організованої пропагандової системи.—Приготовані шляхи революції.

### НАДІЄТЬ СЯ, ЩО БОЖА ЛАСКА УСУНЕ НЕБЕЗПЕКУ.

"Над українськими кольоніями в Канаді повила червона небезпека. Положене так в містах як і на фармах неможливо назвати інакше як шкідливим і уємним для прогресу асиміляції українців в канадійській домашній господарстві". В сей спосіб Ревверенд Паоло Крат, пресвітерський місіонер для Українців в Онтеріо, зясував вчора для "Глоб" у свою заяву про положені Українців в Канаді.

В Канаді є під теперішню пору поперх пів мільона Українців. Шодо числа після національності воци стоять на третій місці, а Англьо-Саксонці є першими а Французи другими.

Перешкаджають асиміляції.

"Глоб" запитав пана Крата, чи по його думці український

### РОБІТНИКИ МОЖНА ЛЕГКО ЗАСИМІЛЮВАТИ НА КАНАДІЙЦІВ.

"Ви порушили питання, яке стадо ся найбільшим нещастем нашого народу", відповів він. "Діти асимілюють ся за скоро. І якраз сей факт став причиною теперішнього шкідливого положення, яке існує в наших кольоніях. В той час як діти присвоюють собі англійську мову в кількох місяцях, то родичи не набули собі знаня англійщини за довгі роки. І се було причиною, що родичі губили звяз з своїми дітьми. Вони не могли вчити своїх дітей моралі і етики наших батьків, а результат сего такий страшний, що я просто деревію, коли тільки подумаю про се. Сімдесят п'ять процент українських дітей покидають дім і не дають про себе більше чути. Знова великий процент дітей попадають на блаудну дорогу", заявив пан Крат.

"Се лихо в останніх роках зросло до тої степені, що українські батьки і матери звязались між собою тісніше в тій цілі, щоб оснорувати школи в українській мові, де їх діти могли би вчити ся хатної мови і в сей спосіб відновити втрачену звяз між родичами і дітьми", додав він.

### Більшевики використали нагоду.

"Если ті діти так добре говорять по англійськи і поступили так скоро в напрямі асиміляції, то чому-ж англійські недільні школи ("сондай-скулс") не заіпкують ся ними", запитав "Глоб".

"Ми послаємо їх до недільних шкіл, однак се не означає, що тим способом можна повернути їх знова під домашній вплив", була відповідь.

"Се положенне використали большевики. Вони мають одну головну ідею, що як вони дістануть дітей, то тоді будуть певними, що будуча генерація буде піддержувати червону доктрину", продовжав він.

"Комуністи отворили чотири школи в Торонто і де лише стрінете в Канаді Українців, там ви найдете й комуністичні школи. Я хочу вказати ясно на те, що хотий дайвіти сім мільонів Українців в старім краю живуть під радянським режимом, то там нема комунізму в практиці. Український народ прийняв большевизм на віру. Йому говорено, що большевизм принесе йому рай і він повірив пропагандистам, які сіяли такі вісти. Українські селяни і робітники не розуміють економічної науки Карла Маркса ані не розуміють Леніна з диктатурою пролетаріату. Вони хотили бачити той рай дійсностю.

### Комуністи засновують школи.

"Коли комуністи отворили в Канаді школи, то родичі, які через довгий час шукали нагоди, щоб навчити своїх дітей своєї рідної мови, післали дітей до тих шкіл.

Одним з перших завдань большевицького учителя є знищити в дитині всяку думку про релігію. Він мусять підготовити ґрунт для грубого матеріалізму. Дятого першим кроком в тих школах є навчати про те, що нема Бога. В Торонд, де я організую одну пресвітерську церкву, є одна з таких шкіл, де учителя говорили дітям, що вони не потребують слухати родичів і діти вертаючі домі, кликали родичів "товаришу тату" і "товаришко мамо".

"Я хочу вказати ясно на те, що родичі не бажають, щоб їх діти виростили в комуністичній науці. Але вони самі страдали душевну звяз з ними. Родичі не мають нагоди вчити ся по англійськи. Більшість з них се робітники і вони не можуть вчити ся англійську мови вечерами, бо вони змучені. Що більше, в цілім Онтеріо нема ні одної церкви ані організації, які підтримали би певні кроки вчити тих людей англійщини", сказав Ревверенд пан Крат.

"Вплив церкви між Українцями нуждено підупав і то не тільки між протестантами, але так само і між греко-католиками. Велика греко-католицька церква на Ройс уліці числяла перед війною поперх 3.000 прихожан. Се число впало свого часу до одинадцяти членів, однак послідніми часами воно збільшилося ся знова до чотирох сот".

"Між Українцями є помітне пробудженне ся в релігійних справах. Вони не примуть матеріалістичних доктрин, если вони (ті доктрини) не принують користий. Але я мушу признати, що організація була готова. Большевицькі групи були поорганізовані для надходячої революції таки тут в Канаді. Поліція ніколи не успіла викрити тої організації. Організація була заснована в тій цілі, щоб мати орунну силу для розпорядження червоних, коли вони пічнуть революцію. Деякі побачили свою ошибочну дорогу і сказали мені про ту величезну тайну організації і я вірю, що вони дуже сильно тратять вплив на людей, бо Українці бачуть, що все те дурне".

"Між Українцями є помітне пробудженне ся в релігійних справах. Вони не примуть матеріалістичних доктрин, если вони (ті доктрини) не принують користий. Але я мушу признати, що організація була готова. Большевицькі групи були поорганізовані для надходячої революції таки тут в Канаді. Поліція ніколи не успіла викрити тої організації. Організація була заснована в тій цілі, щоб мати орунну силу для розпорядження червоних, коли вони пічнуть революцію. Деякі побачили свою ошибочну дорогу і сказали мені про ту величезну тайну організації і я вірю, що вони дуже сильно тратять вплив на людей, бо Українці бачуть, що все те дурне".

### Нема грошей для боротьби.

"Ми плянуємо отворити школи і побороваляти би червоних, як би ми мали гроші. Однак червоні є ліпше заосотренні фондами, як ми", додав він.

"Кого-ж треба обвинувачувати за таке положенне в українських кольоніях", спитав "Глоб".

"Я не знаю. Церкви повинні були зробити свою пайку. Наш нарід уважаєт ся чужинцями і хотий його приймають як знаменитого рільника, то розділяюча лінія між Українцями і тутешніми Канадійцями була за різка", сказав він.

"Я сподію ся, що надходяча зима принесе релігійне пробудженне", продовжав Ревверенд пан Крат. "Я думаю, що з благословення божого ми зможемо вратувати тисячі мого народу для царства Христового", закінчив він.

("Globe", Торонто, 29. липня 1922.)

Побіч згаданой розмови з Кратом "Глоб" помістив фотографію Крата з такими підписами:

Над фотографією: "Бачити червону небезпеку в чужинських школах".

Під фотографією: "Ревверенд Паоло Крат, пресвітерський місіонер для Українців, який в розмові заявив, що большевики майже здобули контроль між півмільоном Українців в Канаді".

### Арештованія в Варшаві.

Варшавська поліція викрила тайну жидівську організацію п. н. "Komzukunft". Арештовано 17 осіб.

Евген Варга.

### ЕКОНОМІЧНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОЛЕТАРСЬКОЇ ДИКТАТУРИ.

Переклад П. Христовка.

(Продовження.)

При таких умовах можна було енергично переводити виласнене землі. Постановою від 3. цвітня 1919 року було проголошено виласнене без відшкодованія всієї великої і середньої земельної послости, разом з усім живим і мертвим інвентарем, вимогами і банковими боргами. В самій постанові не встановлено мінімуму землі, який не підлягав виласненню. В інструкції-ж по переведенню в жите постанови в земельній справі було назначено сей мінімум в 57 гектарів (100 угорських Joeh).\*) Таким чином багато мільонів гектарів землі — приблизно 50 відсотків загальної площі землі і від 35 до 40 відсотків посівної площі — перейшло, юридично, в посідане працюючих клас.

Управління окремими виласненними маєтками було організовано на зразок управління фабриками та заводами. Безпосередній керівник продукцією, подібно до комісара продукції, признавав ся державою і був на становищі державного урядника в маєтку. Члени продукційної коопераційної спілки були постійною робочою силою: а саме — челядниками, що працювали в господарстві цілий рік день-у-день і свободними робітниками, котрі зобов'язувались працювати в маєтку певний мінімум днів

\*) Ясно, що определене норми для тих господарств, які не підлягають виласненню, на основі лише розміру площі землі від них, являеть ся неадекватним, бо воно охоплює в суті річчя дуже різні господарства: 100 Joeh доброго ґрунту можуть мати більшу вартість ніж 500 Joeh поганого. Але не можна знайти ніякого іншого ясного определення мінімальної норми, крім територіального. Несправедливості що повстала через таке определение, мала бути пінішше систематично виправлена.

на рік (не менше 120 робочих днів). Члени вибирали маєткову господарську раду, яка мала функції, подібні до функцій рад великих промислових підприємств. Але в огляду на те, що авторитет маєткових урядників, через малоосвіченість сільсько-господарських робітників та через консервативність їхньої ідеології, стоїть дуже високо, керуючі урядники мали взагалі велику перевагу над маєтковими робітничими радами, які до тогож не всюди були й вибрані. Отже можна сказати, що сільсько-господарські робітничі ради існували взагалі лише формально. Правадла організація сільсько-господарських робітників мала розпочатись лише з осені (1919 року). Дуже важна для продовольчої справи літня сільсько-господарська праця — жиння — повинна була пройти спокійно, без перешкод. Але і в сільській господарстві між робітниками і маєтковими урядниками мали вже місце подібні суперечки та непорозуміння, як і на фабриках та заводах; поладжувати їх було надзвичайно тяжко.

Та одночасно з поладженем вказаних висше організаційних питань сільсько-господарського робітничого, вже було почато працю в напрямку такої реорганізації продукції у великих поміщицьких маєтках, яка-б забезпечила харчоване городського пролетаріату, бо на доставку засобів поживи селянами не можна було дуже покладатись. Се останнє примушувало вживати всіх можливих заходів до того, щоб піднести продукцію у великих виласненних сільсько-господарських підприємствах. Ріжні допомогові матеріали, вугле, бензина, штурні погної і сільсько-господарські машини та знаряддя (в першу чергу парові пилні і т. п.), відпускатись — з огляду на невістарчаючу кількість всіх сих річчів — в першу чергу у виласненні великі маєтки. Виник був плян організувати всі великі маєтки навкруг столиці й інших найбільших промислових міст в низку високо-інтензивних господарств, з заведенем городних і садових культур. В околицях Будапешту вже в перший місяць диктатури було закладено великі огороди на просторах колиш-

ного плянцу для скачок. В осені се саме мало бути зроблено в ширших розмірах по всій країні. В багатьох великих маєтках було прокладено поліві залізні шляхи, для чого було використано різні військові матеріали. З маєтків, що лежали далеко від залізниць, було вивезено всі молочні корови і сконцентровано їх в молочарських господарствах, положених біля залізничних стацій (двірців), щоб таким чином забезпечити молоко столиці і інші міста. Робітники і урядовці люксових і інших підприємств, що опинились без праці, мали бути надіслані, як робітники, у виласненні маєтки і таким чином вони знайшли-б для себе продуктивну і здорову працю, а одночасно сприяли би піднесенню інтелектуального рівня а тим самим і дохідности праці сільсько-господарських робітників. І, дійсно, в поданих висше великих огородах працювали сотні бунших урядників й інших членів буншої "панської" верстви, і працювали охочо і совісно. Коротко кажучи, було приступлено до переведення в жите добре продуманого пляну, що мав на цілі в короткім часі піднести врожайність на виласненних ґрунтах, що вносили 40—50 відсотків загальної земельної площі, до такого ступня, щоб можна було забезпечити принаймні хоч найбільш насущні продовольчі потреби мільйонів селян та засоби поживи. Найбільшою перешкодою в переведенню сього пляна в жите були короткозорі, ворожо настроєні проти пролетарської диктатури, задубліні в консервативній психології провідники професійних спілок сільських робітників, котрі підбивали робітників у виласненних маєтках до виставлення таких непомірних вимог, що задоволене їх привело би до того, що всі продукти сільсько-господарства замишились би в руках сільсько-господарських робітників, а мільйому населенню взагалі не залишилось би нічого. Та можна думати, що доцільною, впертою агітацією було би переможено і сю перешкоду.

Всі без виключення виласненні маєтки було з початку поставлено під один центральний державний провід. Але потім було зважено, чи не було би доцільніше комуналізувати окремі маєтки, з метою підвищення доходу з них через міцне співробітництво і контроль. Так само з боку промислових робітників виходили пропозиції передати ім великі сільсько-господарські підприємства для безпосереднього сподарюваня; вони хотіли, після припиненої промислової праці, взяти участь в обробленню ґрунту "їхніх" маєтків. І хоч яким спокійним зважув здасть ся се, ми все-ж з принципівих міркувань вдихали подібні пропозиції. При загальній тенденції до партікуляризму, котра є властива кождій революційній епосі, таке розв'язане справи могло би звести зовсім на нівець центральне завідване засобами поживи. В Росії, з її кольосальними просторами, здавало ся, вигоди, які давало стремління місцевих сил до підвищення продукції, переважали ту шкоду, що походила при сім від погіршення, чи власне від порушення єдності, централізації в керуванні продовольчою справою. В статі Ларіна, вміщеної в "Rote Fahne" в кінці 1919 року, читаємо слідуюче:

"Щоб поставити сільське господарство на службу інтересам пролетаріату і розвинути його в сім напрямку, Радянське правительство дає великі участки землі фабрикам, підприємствам і товариствам, так само як і органам городського управління, для організації сільсько-господарства. Декрет Ради Народних Комісарів від 15. лютого 1919 заохочує до заходів в сім напрямку. Так поруч з невеликими селянськими, поруч з приватними чи дрібно-груповими сільсько-господарськими підприємствами, повстає соціалістичне сільське господарство — в бунших поміщицьких маєтках, що залишились ще не поділеними між селянами. Таким способом створюють ся на очах у селян сільсько-господарські центри, котрі своїм прикладом переконують селян в перевазі великих, товарських, раціональних господарств і заохочують їх до організації таких господарств".

(Дальше буде.)